

The Journal of International Civilization Studies
Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi
Volume III/ Issue I
ISSN: 2548-0146, Nevşehir/ TURKEY
DOI: <doi>10.26899/inciss.155</doi>

**TURKEYS' AND BRITAINS' GEO-POLITICS PERPECTIVES TO
THE CYPRUS IN BETWEEN 1955-1964: TURKISH STATES'
NATIONAL REACTION AGAINST THE ENOSIS**

Dr. Öğr. Üyesi Ergenekon SAVRUN

Ufuk Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

ergenekonsavrun@gmail.com

Abstract

The Cyprus issue has been priority issue of the Turkish foreign policy for many years. As is known, the Cyprus Island conquered by the Ottoman State in 1571. In 1878, the British Empire took advantage of the situation in those days, and placed to the island “when the so-called day come.”However, the Britain pretended the First World War, and unilaterally annexed the Cyprus at the beginning of the war. Then, with the Treaty of Sev, Cyprus offically left to Britain. After the Treaty of Lausanne, Turkey accepted that the Cyprus was a British territory.

Hardly, the Greek Cypriots “Enosis” whimsical which is “Annexation to Greece” has always been willing. Their desire continued in the mid-1950’s and at the begging of the 1960’s by increased the use, and turned in to acts of violence. In those days, the Cyprus issue was seated in the first row in the Turkish agenda, and became a national policy. On the other hand, the situation was different for the Britain. Because the Britain lost its imperialist power after the Second World War, and after the Suez thrasing they wanted Cyprus for re-dominating the Middle East or at least to saved Its’ old reputation after the United States of America. Turkey’s and Britain’s interests sometimes unintentionally united in essence has always been clashed. We will try to explain the Cyprus policy of these two states by comparing them.

Keywords: *The Cyprus Issue, Turkey’s and Britain’s Cyprus Policy*

**1955-1964 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE VE İNGİLTERE’NİN
KIBRIS’A JEO-POLİTİK BAKIŞ AÇILARI; TÜRK DEVLETİNİN
ENOSİS’E KARŞI MİLLİYETÇİ REAKSİYONU**

Özet

Kıbrıs Sorunu uzun yıllardan beri Türk dış politikasının öncelikli konusu olmuştur. Bilindiği gibi Kıbrıs Adası 1571’de Osmanlı İmparatorluğu tarafından fethedilmiştir. Britanya İmparatorluğu ise Osmanlı İmparatorluğu’nun 1878’lerdeki durumundan faydalanmak istemiş ve “sözde günü geldiğinde çıkmak kaydı” ile Kıbrıs’a yerleşmiştir. Ancak Birinci Dünya Savaşı’nı bahane eden İngiltere daha savaşın başında Kıbrıs’ı tek taraflı ilhak etmiştir. Ardından, Sev Antlaşması ile

Anadolu'nun bir çok bölgesini bıraktığı gibi Kıbrıs'ı da İngiltere'ye resmen bırakılmıştır. Lozan Antlaşması'ndan sonra da Türkiye, Kıbrıs'ın İngiliz toprağı olduğunu kabul etmiştir.

Ancak adada yüzyıllardır devam eden Rumların "Enosis" yani "Yunanistan'a İlhak" istekleri hep süre gelmiştir. Rumların bu istekleri 1950'li yılların ortasında ve 1960'lı yılların başlangıcında daha da dozunu arttırarak ve şiddet eylemlerine dönüşerek devam etmiştir. Kıbrıs sorunu, o günler de Türkiyegündeminin birinci sırasına oturmuş ve milli bir politika haline dönüşmüştür. İngiltere içinse durum biraz daha farklı. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra eski emperyalist gücünü kaybeden İngilizler ayrıca Süveyş hezimetini sonrasındaki prestijlerini de yeniden kazanmak ve ABD'nin ardından bölgede söz sahibi olmak istiyorlardı. Türkiye ve İngiltere'nin çıkarları kimi zaman istemeyerek birleşse de özünde hep çatışmıştır. Biz de bu çalışmamızda iki devletin Kıbrıs politikalarını karşılaştırmalar yaparak ele almaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: *Kıbrıs Sorunu, Türkiye ve İngiltere'nin Kıbrıs Politikası.*

GİRİŞ

Kıbrıs Adası'nın tarihi incelendiğinde on bin yıllık bir geçmişi olduğu görülür. On bin yılın yedi bini tarih öncesi çağlara ait olup Akdeniz kültürüyle yakından ilgilidir. 1930'lu yılların başlarında Neolitik çağın keşfi Kıbrıs'ın ilk çağlardaki tarihinin ortaya çıkmasına önemli bir katkı sağlamıştır. Elde edilen bu bilgiler, Kıbrıs'ı Akdeniz Kültür tarihinin ön sıralarına yerleştirmek isteyen devletler için vazgeçilmez stratejik ve ticari bir üs olarak görülmüştür. Adayı elinde bulunduran güç, her zaman Türkiye'den Mısır'a, Lübnan'dan İran'a kadar olan bölgeyi kontrol edebilmektedir. Türkiye üzerinden Orta Doğu'ya açılmayan güçler, Kıbrıs Adası'nı amaçları için kullanmışlardır. Kıbrıs Adası yapı ve yeryüzü şekilleri bakımından Anadolu'nun güneyindeki Toros dağlarının bir uzantısı olarak yer almaktadır. Ayrıca, bilimsel araştırmalar sonucu Türkiye'den deniz yoluyla ayrılmış olan adanın temelde birkaç yüz metre derinlikteki bir denizaltı platformuyla, Anadolu'ya bağlı olduğu ortaya çıkmıştır. (Demir, 2005)

Kıbrıs'ın jeo-stratejik konumu nedeniyle bölgesinde büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle tarih boyunca mücadelelerin odağı olmuştur. Üç yüz yedi sene Türk egemenliğinde kalmış Kıbrıs Türkiye açısından güvenlik ve strateji açısından çok önemli bir konumdadır. Ayrıca Kıbrıs Türklerinin de can ve mal güvenlikleri de Türkiye açısından diğer bir önemli konudur. (Yüksel, 2009)

Osmanlı Döneminde Kıbrıs ve Bazı Önemli Olaylar

Bilindiği gibi, Osmanlı İmparatorluğu 1571 yılında Kıbrıs'ı egemenliği altına almıştır. Kıbrıs yaklaşık üç yüz yedi sene Türk hâkimiyetinde kalmış ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Akdeniz'de üssü

olmuştur. Devletin 18. yüzyılda gerilemeye başlaması ve özellikle 19. yüzyıldan itibaren büyük güçlerin topraklarını paylaşmaya çalıştıkları bir imparatorluk haline dönüşmesi ile Kıbrıs Adası da emperyalist hedeflerin arasına girmiştir. Uzun zamandır Doğu Akdeniz'de ve Kıbrıs'ta gözü olan İngiltere ise Osmanlı İmparatorluğu'nun azalan gücü karşısında, Rusya'nın son dönemlerde gittikçe artan faaliyetlerine set çekmek için 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşını fırsat bilmiştir. Savaştan büyük toprak kayıpları ile çıkan Osmanlı İmparatorluğu ilk başta Rusya'nın dayatmış olduğu ağır şartlardaki Ayastefanos Antlaşmasını imzalamıştır. Ancak İngiltere devreye girerek Berlin'de başka bir konferans düzenlenmesi için kolları sıvadı. Berlin Konferansı'nda Osmanlı'ya destek vereceğini bildiren İngilizler diyet olarak Kıbrıs'ın geçici olarak kendilerine verilmesini istediler. Bu oldubittiyi kabul etmek zorunda kalan padişah II. Abdülhamid, 4 Haziran 1878 günü "*egemenlik hakları saklı kalmak şartı ile*" Kıbrıs'ın İngilizlere devretti.

1914 yılında çıkan I. Dünya Savaşı, İngiltere'ye bu defa adaya tam olarak yerleşme imkanı tanımıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun Almanların yanında savaşa girmesini bahane eden İngilizler, 5 Kasım 1914 tarihinde Kıbrıs'ı ilhak ettiğini Bab-ı Aliye'ye bildirdi. Osmanlı İmparatorluğu bu durumu protesto etmiş ancak her hangi bir neticede elde edememiştir. Savaş sonrasında Anadolu'da başlayan Yunan işgali, Türk Ordusunun 1922'de kesin zaferi ile sonuçlanınca Kıbrıs'a çok sayıda Rum göç etmeye başlamıştır. Bunun da tam tersi olarak gerek İstiklal Savaşı'nda Anavatan Türkiye'ye yardım etmek gerekse de İngiliz yönetimi altında yaşamak istemeyen Kıbrıslı Türkler de Türkiye'ye göç etmiştir. Bu göçler neticesinde zaman içinde Kıbrıs'ta ki nüfus dengesi de Türkler aleyhine değişmiştir.

İstiklal Savaşı'nın ardından kazanılan zafer sonucunda 24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşmanın 20. maddesine göre de Türkiye, Kıbrıs'ın İngiltere'ye ait olduğu kabul etmiştir.(Gülen, 2012) İngiltere 1924 yılında onayladığı bu antlaşmadan sonra 1925'de Kıbrıs'ı İngiliz Kraliyet sömürgesi olarak ilan etmiştir. (Yüksel, 2009)

Kıbrıs'ın Stratejik Önemi

İngiltere'nin Kıbrıs'a bakış açısı ise Türkiye'den çok farklılık göstermektedir. İngiltere'nin Kıbrıs politikasının başta stratejik olmak üzere, ekonomik ve hatta sosyo-psikolojik unsurları vardır. Bu unsurlar da ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeydeki şartlardan etkilenmiştir. Bu çerçevede İngiltere'nin Kıbrıs siyaseti ülkenin güvenlik ve dış politikası ile savunma doktrinine paralel dönemsel değişiklikler göstermiştir. Kıbrıs, İngiltere'nin Orta Doğu'da "*büyük devlet*" olarak kalıcılığını sağlama çabaları bağlamında bir dönem askeri ve siyasi açıdan vazgeçilmez addedilmiştir.(Göktepe & Bilgiç 2014)

Türkiye açısından Kıbrıs'ın önemi de İngiltere'den çok farklıdır. Asırlardan beri devam eden tarihsel, kültürel, sosyal, siyasi, ekonomik, coğrafi, maddi ve manevi bağlarla dayanmaktadır.

South Carolina Üniversitesi'nden Donald Puchala'nın ifade ettiği gibi, İmparatorluklar doğaları gereği siyasi olarak istikrarsızdır. Çünkü bağımlı birimler her zaman daha fazla bağımsızlığı tercih eder ve bu tür birimlerdeki muhalif seçkinler fırsat yakaladıklarında daha fazla bağımsızlık kazanmak için harekete geçer. Bu anlamda İmparatorluklar çökmez; daha ziyade dağılırlar. Bu genelde çok yavaş olur ancak bazen de olağanüstü hızlı gerçekleşir. İşte Kıbrıs'ın fethedildiği dönemde yükseliş dönemini yaşamakta olan Osmanlı İmparatorluğu'nun tarih sahnesinden silinmesi de Puchala'yı doğrulayacak tarzda "dağılma" şeklinde olmuş ve Kıbrıs, İmparatorluğun dağılma döneminde Osmanlı egemenliğinden çıkmak durumunda kalmıştır.

Enosis Hayalleri

Kıbrıs'ın İngilizlere kiralanması ile Kıbrıs Türkleri bir travma yaşamış ve büyük bir İmparatorluğun yönetici unsurunun bir parçası iken, yabancı bir yönetimin üçüncü sınıf uyruğu durumuna düşmüşlerdir. (Levent, 2012)

Öte yandan Kıbrıs Türkleri açısından daha büyük bir tehlike ortaya çıkmıştır. Kıbrıs Rumlarının Enosis istekleri ve çabaları 1878'den başlamak üzere, 1912 Balkan Savaşları, 1914 I. Dünya Savaşı'nın başlangıcında ve Lozan görüşmeleri sırasında da artarak devam etmiştir. Bu yöndeki taşkınlıkların en büyüklerinden birisi de 21 Ekim 1931'de gerçekleşir ve Rumlar İngiliz idaresine karşı isyan başlatırlar. (Savrun, 2018) Bunun sonucunda Anayasa, Yasama Meclisi, Belediye seçimleri, siyasi partiler askıya alınır, basına sansür uygulanır, eğitim üzerinde sıkı bir denetim başlar. Ancak bu davranışın arkasında İngiliz idaresinin özellikle Kıbrıslı Türkleri sindirmeye yönelik planlı bir girişimi söz konusudur. (Keser, 2011)

İlerleyen süreçte yaşanan II. Dünya Savaşı'nda Yunanistan, İngiltere'nin olduğu ittifaka dâhil olmuştur ve savaş, bu ittifakın lehinde sona ermiştir. Bunun üzerine Yunanlılar, İngiltere'den adayı talep etmiştir. (Yüksel, 2009) Yunanistan 27 Şubat 1947'de aldığı bir kararla "Yunanistan'ın Kıbrıs'la Birleşmesi" gerektiğini kabul eder ve bunun bütün dünyaya ilan eder. Bu arada Enosis faaliyetleri ile dolu yeni bir dönem başlar. (Keser, 2011)

1941-1954 yılları arasında, Yunanistan'ın da desteklediği Rum talepleri karşısında ara çözümlerle durumu idare eden İngiltere; bu dönemden sonra Orta Doğu'daki dengeleri de göz önüne alarak, iç politikada giderek başına dert olan ve kendisini yıpratın bu sorun karşısında politika değişikliğine gitmek zorunda kalmıştır.

Sorunu uluslararasılaştırma çabalarında ve İngiltere nezdinde ki girişimlerinde bekledikleri sonucu elde edemeyen Kıbrıslı Rumlar, Nisan 1955'ten itibaren Albay GeorgiasGrivas'ın liderliğindeki "EOKA" (EthnikiOrganosisKiprionAgoniston / Kıbrıslı Savaşçıların Ulusal Örgütü) aracılığıyla silahlı şiddet eylemlere başladı. Silahlı şiddet eylemlerinin artması karşısında İngiltere, Yunanistan ve Türkiye'nin de katıldığı üçlü bir konferans tertip ederek 29 Ağustos 1955'te Londra Konferansı toplandı. İngiltere mevcut olan sorundan ötürü Kıbrıs için yeni reform tasarısını öne sürdü. İngiltere bu tasarıya göre "Kıbrıs'ın kendi kendini yönetme aşamasına geçebileceğini" açıklıyordu. Gerek reform önerisinin taraflarca kabul edilmemesi, gerekse Türkiye'de ortaya çıkan "6-7 Eylül Olaylarının" yarattığı olumsuz hava sonucunda konferans sonuç elde edemeden dağılırken; Türkiye de bu konferansla birlikte sorunun tarafı haline gelmiştir. (Şener, 2013&Savrun, 2018)

Londra Konferansı'ndan istediği sonucu alamayan İngiliz yönetimi Kıbrıs'a vali olarak Eylül 1955 sonunda Genelkurmay Başkanı Mareşal Sir John Harding'i atamıştır. Atamayla birlikte gelen süreçte İngiltere'nin takip edeceği politikayı İngiliz Büyükelçiliği 1956 yılı raporundan öğrenebiliriz. Raporda İngiliz hükümetinin adadaki Türk ve Rum toplumlarına eşit olarak self determinasyon uygulamasının prensiplerini içeren politik duruşu yansıtılmıştır. Taksim ise olası nihai bir çözüm olarak kabul edilmiştir. Yani İngiltere, temelde kendi kendini yönetmeyi (self determinasyon) düşünmüş, taksimi en son çare olarak değerlendirmiştir. (Sakin, 2014)

Aralık 1956'dan itibaren de Demokrat Parti iktidarının Kıbrıs Politikasında ciddi bir değişiklik meydana gelmiştir. Hükümet, bu yıldan başlayarak bu döneme kadar savunduğu statükonun devamı ve adanın Türkiye'ye geri verilmesi tezlerini terk ederek kendi kaderini tayin ilkesi ile ilgilenmeye yönelmiş ve taksim tezini savunmaya başlamıştır. Bu politika değişikliğinde, Ocak 1956'dan itibaren İngiltere'nin Kıbrıs Politikasındaki yumuşamanın etkisi büyüktür. (Sakin, 2014)

Ancak Kıbrıslı Rumların Enosis istekleri ve şiddet eylemleri son bulmadı. Mart 1956'da Kıbrıs Rum Toplumu lideri Başpiskopos Makarios'un EOKA ile ilişkileri gerekçe gösterilerek İngiltere tarafından sürgüne gönderilmesiyle adadaki şiddet eylemleri daha da artarken; aynı yıl patlak veren Süveyş Krizi'nin İngiltere açısından yarattığı başarısızlık İngiltere'nin tutumunu da etkilemiştir. "Self-determinasyon" ilkesinin Kıbrıs'a uygulanmasını kabul eden İngiliz hükümeti, 1956-1958 yılları arasında sorunun çözümü için planlar ortaya koymuş ancak bir netice elde edememiştir. (Şener, 2013) Ancak Kıbrıs'ın İngiliz savunması açısından değerini koruyabilmesi için en önemli koşul, Mısır'daki tecrübeye binaen, düşman bir yerel yönetim ya da halk engeline takılmadan asker ikame edilebilmesi idi. Bu yüzden askeri yetkililer, yönetim kaybedilse dahi, askeri üslerin güvenliği için adada İngiliz hâkimiyetinin devamını zorunluluk olarak değerlendirmişlerdir. (Göktepe & Bilgiç, 2014)

Türk-Yunan Uyuşmazlığı

Türkiye ve Yunanistan arasındaki gerginlikler kısa bir süre içinde NATO'da da tedirginlik yaratmıştır. (Gülen, 2012) Toplumlararası çatışmaların hızlanması ve buna bağlı olarak Türkiye-Yunanistan ilişkilerinin gerginleşmesinin NATO'nun güneydoğu kanadında yarattığı ya da yaratacağı çatlak karşısında ABD devreye girerek sorunun çözümü için ağırlığını ortaya koymuştur. Bu bağlamda, Washington'un "bağımsız" bir Kıbrıs devletinin kurulması için Ankara ve Atina nezdinde başlattığı girişimler sonucu 6-11 Şubat tarihinde gerçekleştirilen Zürih Zirvesi ve 17-19 Şubat 1959 Londra Konferansı sonucunda bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur. (Şener, 2013)

Kıbrıs sorunu, her ne kadar Türk kamuoyunun gündemine yukarıda sözü edilen yöntemlerle getirildiyse de, Türk toplumunun belleğinde derin izler bırakan Yunan ordusunun İzmir'i işgalini ve 1919-1922 yılları arasında yaşanan Türk-Yunan savaşını çağrıştırdığından kolektif hafızada, yeri adeta hazır. Kıbrıs Rum toplumunun kendi özgürlüğünü Enosis politikası ile özdeşleştirmiş olması ve Enosis'in, on dokuzuncu yüzyılın ortasından 1922 yılına kadar Yunanistan'da devlet doktrini olarak benimsenen Megaliİdea'ya dayanmış olması, Türk halkının Kıbrıs için seferber edilmesini kolaylaştırmıştı.

Özellikle İstiklal Savaşı yıllarında yaşamılanlar, kolektif hafızada Yunanlıların "ulusal öteki" olarak kalmalarına yol açmıştı. Bir yanda tarihin ağırlığı, diğer yanda stratejik kaygılar ve milliyetçi reflexler, Kıbrıs sorunu Türkiye'nin "milli davası" haline getirmişti. Özellikle Türkiye'nin güney sahillerinin askeri güvenliği için Enosis mutlaka engellenmeliydi. (Kızılyürek, 2011)

İmzalanan antlaşmalar hakkında 28 Şubat 1959'da bütçe görüşmeleri sırasında Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne bilgi veren Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, hükümetinin bir zaferi olarak nitelendirdiği bu sonuca gelene kadar olan süreci uzunca bir konuşma ile açıkladı.(TBMM, Zabıt Ceridesi, 1959) Muhalefet ile ittifak ettiklerini ve böylece hayırlı bir sonuca eriştiklerini, Türkiye'nin çıkarlarının layığı ile korunması için gerekli koşulları şu şekilde sıraladı: Birincisi, Kıbrıs'ın hiçbir zaman diğer yabancı bir devlete ilhak edilmemesi. İkinci konu, Kıbrıs'taki Türk Cemaati'nin gelişmesinin önlenmemesi ve onun adada ki bir azınlık muamelesine tabi tutulmaması. Üçüncü konu ise, adanın savunmasının sağlanması ve savunmaya Türkiye'nin katılımı ve bu üç ana prensibin yanında adada İngiltere'nin üslere sahip olmasının Türkiye için faydalı olduğu ve bunu idamesinin gerekliliği şeklindedir. Kıbrıs'ın bir sorun olarak ortaya çıkmasına taraftar olmayan Türkiye'nin sorunun çıkmasına engel olamayınca öncelikle bir müddet statükonun devamını savunduğunu, ancak İngiltere'nin bu konudaki hakkını savunmada pek kanaat sahibi olmadığını görünce emniyet gerekçeleri ile tarihi ve coğrafi bağları ileri sürerek adanın Türkiye'ye ilhakını talep ettiğini, son olarak

da ilhaktan vazgeçip taksimi kabul ettiğini belirtiyor ve imzalanan anlaşmanın galip veya mağlubunun aranmaması gerektiğini, bura da haklı iddiaların söz konusu olduğunu ifade ediyordu. İngiltere ve Yunanistan'ın da her bakımdan antlaşmaya sadık ve vefakâr olacaklarından emin olduğunu söylüyordu. (TBMM, Zabıt Ceridesi, 1959)

Zorlu'nun açıklamalarına göre, Zürih'te Türk ve Yunan Başbakanları arasında üç antlaşma paraf edilmiştir. Bunlardan birincisi, Kıbrıs Devleti'nin kuruluşuna ait esaslara yöneliktir, İkincisi, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere ile Kıbrıs Devleti arasındaki Garanti Antlaşmasını, üçüncüsü de Kıbrıs Cumhuriyeti, Yunanistan ve Türkiye arasındaki ittifak Antlaşması'nı teşkil etmektedir. Zorlu, yeni anlaşma gereği, kurulan devletin Kıbrıs Devleti Anayasası'na aykırı olarak Yunanistan'la birleşmek istemesi halinde, Türkiye'nin bu duruma istediği anda ve istediği şekilde müdahale edebileceğini belirterek, bu hükmün adanın yabancı bir devlet hâkimiyeti altına geçmeyeceği hususunda, bir başka ifadeyle Enosisin gerçekleşmeyeceği konusunda kuvvetli ve yeterli bir garanti olduğunu açıklıyordu.(TBMM, Zabıt Ceridesi, 1959) Londra Konferansı'nda imzalanan antlaşmalar ve hükümetin bu konudaki politikası, 2 Mart 1959 tarihinde Başbakan Adnan Menderes'in imzasıyla hazırlanan bir önergeyle TBMM'nin onayına sunuluyordu. Önergede, Kıbrıs'ın hiçbir zaman yabancı bir devlete ilhak edilmemesi, Kıbrıs'taki Türk Cemaati'nin her hangi bir statüko değişikliği neticesi olarak yabancı bir devletin veya yabancı bir unsurun hükümlerine altına girmemesi ve Cemaat'in bir azınlık statüsüne tabi hale getirilmemesi, adanın Türkiye'nin önemi için arz ettiği büyük önem dikkate alınarak, adanın savunulması ve bu savunmaya Türkiye'nin katılımı ve yine aynı emniyet mülahazasının bir gereği olarak, adada ki İngiliz üslerinin idamesi konuları, Kıbrıs anlaşmazlığının başından beri Türkiye hükümetinin Kıbrıs konusunda takip ettiği politikanın sağlamayı hedeflediği temel esaslar olarak belirtiliyordu.(TBMM, Zabıt Ceridesi, 1959)

Zürih-Londra Antlaşmaları ve Kıbrıs Cumhuriyeti

Zürih ve Londra görüşmelerinde de bu esaslar çerçevesinde hareket edildiğini ve varılan antlaşmaların bunlara dayanmasını belirterek, Türkiye, Yunanistan, İngiltere hükümetleri ile Kıbrıs'taki iki cemaat temsilcileri tarafından metinlerin, müstakbel Kıbrıs Devleti'nin Anayasası'nın esaslarını belirlediği gibi, Kıbrıs'ın uluslararası statüsünü ve Türkiye, Yunanistan ve İngiltere ile olan ilişkilerini de düzenlediği ifade edilen önergede, ilgili taraflarca imzalanan metinlerin; a) Müstakbel Kıbrıs Devleti Anayasası'nın esasları, b) Kıbrıs Cumhuriyeti ile Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında Garanti Antlaşması, c) Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye ve Yunanistan arasında İttifak Antlaşması, d) İngiltere hükümetinin, Ada'daki üslerin ve menfaatlerinin korunmasına müteallik olarak yaptığı açıklama, e) Türkiye ve Yunanistan'ın Ada'daki İngiliz üsleri üzerinde İngiltere'nin

hâkimiyetini kabul ettiklerine dair, Garanti Antlaşması'na derce dilecek muazzam madde, f) Türk ve Yunan hükümetlerinin, İngiltere'nin adada ki üs ve menfaatleri hakkında vaki beyanını kabul ettiklerini muta zammın olarak Türkiye ve Yunanistan Hariciye vekilleri tarafından yapılan açıklama, g) Rum Cemaati temsilcisinin Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında Kıbrıs meselesinin nihai hal şekli hakkında varılan mutabakatı kabul ettiğini açıklaması, h) Türk Cemaati temsilcisinin Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında Kıbrıs meselesinin nihai hal şekli hakkında varılan mutabakatı kabul ettiğini açıklaması, ı) Anayasanın hazırlanması, idarenin Kıbrıs Cumhuriyeti'ne intikali ve Londra Konferansı mukarreratını uygulamaya koymaya yönelik nihai anlaşmanın ihrazı maksadıyla alınacak tedbirlere ilişkin metinlerin Türkiye, Yunanistan ve İngiltere Başbakanları tarafından imzalanan bir muhtıraya eklendiğini belirtiyordu ve hükümetin bu konudaki politikası Meclis'in müzakeresine ve onayına sunuluyordu. (TBMM, Zabıt Ceridesi, 1959)4 Mart 1959 da TBMM'de tartışılan konu 138 aleyhte, 2 çekimser oya karşı 347 lehte oyla kabul edildi. (Gazioğlu, 1960)

Zürih'te imzalanan ve kabul edilen üç ana belge, Londra Konferansı sonunda kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin temel unsuru oldu. “*Kıbrıs Cumhuriyeti'nin temel yapısı, Garanti Antlaşması ve İttifak Antlaşması.*” Bu üç temel belgeye ek olarak, öze ilişkin en önemli değişiklik, Londra'da Garanti Antlaşması'na eklenmesi kabul edilen bir maddeyle getiriliyordu. Buna göre İngiltere, ada üzerindeki egemenliğini, iki bölgeyi dışarıda bırakacak biçimde Kıbrıs Cumhuriyetine bırakıyor ve böylece iki bölgede egemenlik hakkıyla sahip olduğu üs alanlarını elinde bulundurmaya sürdürebiliyordu.

Bu iki üs yani “*Akrotiri ve Dikelia'yı*” kapsayan alanların dışında da, İngiltere'nin Kıbrıs'taki bazı kamu hizmetlerinden ve ulaşım kolaylıklarından yararlanmayı sürdürebileceği kabul ediliyordu.(Gürel, 1984-1985)

İngiltere için üsler çok önemliydi çünkü askeri gerekliliğin ve ekonomik çıkarların ötesinde, en önemli gerekçelerden biri İngiltere'nin uluslararası konumu ile ilgili idi. Kıbrıs'ta ki İngiliz varlığı ülkenin Akdeniz ve Orta Doğu'da ki politik gücünün ve itibarının göstergesi olarak kabul ediliyordu. Bu nedenle bölgeden tamamen çekilmek İngiltere'nin büyük devlet statüsünü kaybettiğinin ilanı anlamına gelecekti. (Göktepe & Bilgiç, 2014)

Ancak, tasarlanan bu devlet modeli daha başlangıcından itibaren bazı yapısal ve hukuksal zayıflıklara sahipti. Öncelikle, “*Kıbrıs Cumhuriyeti*” temelinde, Kıbrıs'taki iki toplumdaki çok Türkiye ve Yunanistan'ın istekleri, devletin işleyişinden çok NATO için ittifak ilişkilerinin işleyişi dikkate alınmıştı. İkinci olarak, kurucu antlaşmalarında söz konusu devletin bağımsız, egemen ve üniter yapıda olacağı belirtilirken; gerçekte bu yapı, anayasasını değiştirme hakkı olmayan ve böyle bir

durumda dışarıdan müdahaleye uğrayacak olan, adanın bir bölümünde İngiliz egemenliğine cevaz veren, toprağa dayalı olmasa da işlevsel bir federasyon görünümünde olan ne bağımsız, ne egemen ne de üniter bir yapıya denk düşmekteydi. Dolayısıyla, Kıbrıs Cumhuriyeti Devlet olarak “*suigeneris*” (kendine özgü) bir yapıda, yetkisi kısıtlı bir devlettir. Üçüncü olarak, iki toplumun ve liderlerinin gerçekte benimsemediği, dışarıdan zorla kabul ettirilmiş antlaşmalar oluşturulan bir sistem, toplumlararası farklılığı o denli vurguluyordu ki, ortak “*Kıbrıslılık*” bilincine dayalı bir toplumun kurulmasını olanaksız kılmaktaydı. Zaten böyle bir duyguyu bir anda meydana getirmek imkânsız gibi bir şeydi. Tüm bu zorluklara, Yunanistan ve Türkiye'nin Kıbrıs Cumhuriyeti'ni bir bütün olarak görmek yerine, Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum Toplumlarını ayrı birimler olarak kabul etme ve ona göre politika saptama eğilimleri de eklenince, kurulan bu devletin uzun ömürlü olma ihtimalinin zayıflığı kendiliğinden ortaya çıkmış oluyordu. Bu olumsuz nitelikteki gerekçeler üzerine bina edilen Kıbrıs Cumhuriyeti, toplumlararası çatışmaları önleyecek bir işleve de sahip olmadığından, kurucu halklar arasındaki görüş ayrılıkları 1960-1963 yılları arasında ivme kazanarak silahlı şiddet eylemlerine dönüştü. (Şener, 2013) Gelişmeler başlangıcında, Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Makarios'un, anayasal statüyü işletirken, bu statüyü Enosis'e ulaşmak için yetersiz ancak bir ön adım olarak görmesinin ve bu doğrultuda eylemler ortaya koymasının payı büyüktür. Nitekim Makarios, daha kurulacak olan cumhuriyetle ilgili çalışmalar devam ederken, 1 Nisan 1960'da şöyle demektedir: “*Bu neticeler muhakkak ki, tam değil, fakat hali hazır realite bizim peşinde koştuğumuz emellerin yolunu tamamıyla kapamış değildir. Londra ve Zürih Antlaşmaları'yla ümit ve emellerimiz tam olarak gerçekleşmiş değildir. Sulh yoluyla kampanyamıza devam etmek için bir tabya ve başlangıç noktası elde edildi. Bu tabya ve başlangıç noktasından zafer elde etmek üzere mücadelemize devam edeceğiz.*” (Şener, 2013)

1960'lar EOKA Terör Olayları ve Yükselen Milliyetçilik

1960-1963 yılları arası dönemde, Makarios anayasal statüyü işletirken bu düşüncenin etkisi altında hareket ederek, Kıbrıs Türk Toplumunun anayasal hak ve statülerinin ihlali anlamına gelen anayasa değişikliği taleplerini gündeme getirmiş ve bunu da bir dizi anlaşmazlığı gerekçe göstererek haklı kılmaya çalışmıştır. Söz konusu anlaşmazlıklar vergilerin toplanması, silahlı kuvvetlerin oluşturulması, kamu hizmetlerine katılım oranının saptanması, ayrı belediyelerin sınırlarının belirlenmesi konularında yoğunlaşıyordu. (Şener, 2013)

Sıkıntılar yukarı da anlattıklarımızla da sınırlı değildi. Kıbrıs Türklerin yıllardan beri devam eden ekonomik sıkıntıları Cumhuriyet döneminde de artacaktı. Türk Toplumunun Zürih ve Londra Antlaşmalarında kazandığı hakların ekonomik kalkınma olmadan korunamayacağı ve kaybedileceğini

her fırsatta vurgulayan Türk Cemaat Meclisi Başkanı Rauf Denktaş. Kıbrıs'ta Türklerin Rumlara oranla nüfusun dörtte birini oluşturduğunu, ekonomik alanda ise bu oranın yirmi beşte bir olduğunu, Rumların bu ekonomik dengesizlikten yararlanarak Türk Toplumunu üzerinde siyasi baskıya hazırlandığını, Türkiye'den acilen ekonomik yardım gelmezse bu mücadelenin vahim sonuçlar yaratabileceğini, antlaşmaları Türkiye'den azami yardım vaadi ile kabul ettiklerini, ekonomik mücadelenin kazanılması halinde 'Kıbrıs davasını kazandık' diyebileceklerini, yardım yapılmazsa, Zürih'te kazandıklarını kaybedeceklerini ve kansız bir Girit olayıyla karşı karşıya kalacaklarını belirterek konunun önemine dikkat çekiyordu. (Gazioğlu, 2003)Gerçekten de Ankara, Rum tarafının ve özellikle Makarios'un Anayasa'yı ve antlaşmaları değiştirme girişimleri ve bu konudaki kışkırtıcı söylemlerinden rahatsızdı. Sonunda, 1 Ağustos tarihinde Makarios'un bir kilisede verdiği vaaz söyleminde, Garanti Antlaşması'nın feshedilmesi ve Anayasa'nın değiştirilmesi gereğini ve bunu da es kısa zamanda gerçekleştireceklerini belirtmesi, Ankara için bardağı taşıran son damla oldu ve 3 Ağustos 1963'de Kıbrıs Dışişleri Bakanlığı'na bir nota verdi. Nota da: *"Makarios'un yaptığı bu tür konuşmaların Garanti Antlaşması ile Anayasa'ya ters düştüğünü"* belirtiliyor ve protesto ediliyordu. (Gazioğlu, 2003)

Kıbrıs Dışişleri Bakanlığı ise, söz konusu notaya *"Bu tür iç meseleleri yabancı bir devletle tartışmaya hazır olmadıklarını"* belirtiyorlar ve Türkiye'yi iç işlerine karışmakla suçluyorlardı. Bu tarz girişimler karşısında tepkisini ortaya koyan Türkiye, görüşmeler yapmak suretiyle diğer iki Garantör devlet Yunanistan ve İngiltere'yi, yazılı açıklamalar ile de yerli ve yabancı kamuoyunu Kıbrıs'taki tehlikeli gidiş hakkında uyarıyordu. Bu maksatla, Atina'daki Büyükelçilik Maslahatgüzarı İsmet Soysal aracılığıyla Yunan Dışişleri Bakanı Pipinellis'e, Makarios'un konu ile ilgili konuşmaları ve girişimlerinden duyduğu rahatsızlığı ve bu girişimler için Garantör ülkeler arasında diplomatik yollardan danışmanlarda bulunulmasını ilettiler.(Savrun, 2018)

Daha sonra 14 Ağustos'ta Atina'daki İngiliz Büyükelçisi ile de bir görüşme yapan Soysal, Yunan Kralı Paul ve Pipinellis'in Temmuz ayında Londra'ya yaptıkları ziyarette, *"Kıbrıs'taki Anayasa değişikliği girişimleri hakkında görüşme yapıldığı ve bu girişimleri İngiltere'nin de desteklediği"* şeklinde Yunan basınında yer alan haberlerle ilgili olarak İngiltere'nin yaklaşımını öğrenmek istedi. İngiliz Büyükelçisi Soysal'a, Rumların Garanti Antlaşması ve Anayasa ile ilgili düşüncelerini ve girişimlerini yeni öğrendiklerini, konuyla ilgili olarak Rumlara herhangi bir öneride bulunmadıklarını, yalnızca Türkiye'nin yaklaşımı hakkında bilgi verdiklerini ifade etti. Soysal bu görüşmede, Türkiye'nin *"Anayasa'da yapılacak herhangi bir değişikliğin garantör devletlerin onayına bağlı olduğu"* şeklindeki görüşünü yineledi. İngiliz Büyükelçisi buna yanıt olarak, kendi kişisel görüşü olduğu vurgusunu da yaparak, bu görüşün İngiltere tarafından kabul edileceğine

inanmadığını ve bu gibi konuların içte çözümlenmesi gerektiğini bildirdi. (Gazioğlu, 2003)

Kıbrıs'ta Rumların ilk ciddi saldırı girişimi 25 Mart 1962 tarihinde Lefkoşa'daki Ömeriye ve Bayraktar Camileri'nde patlayan bombalar ile gerçekleşmiştir. Saldırıları, Türkiye'de geniş yankı uyandırmış ve İnönü hükümeti, yayınladığı bildiride "*daha vahim sonuçlara yol açmadan olayın faillerinin en kısa zamanda yakalanarak cezalandırılmasını*" istemiştir. Ancak henüz patlamaların failleri bulunmadan adadaki iki Türk gazetecinin öldürülmesi ve Kıbrıs Türk Cemaat Meclis Başkanı Rauf Denктаş'ın bürosunun bombalanması yeniden tansiyonu yükseltmiştir. Cumhurbaşkanı Makarios ise "*Helenizm düşmanı olan Türklerin adadan kovulmasına dek EOKA kahramanlarının vazifesini*" süreceğini söyleyerek tarafsızlık ilkesini açıkça çiğnemiştir. (Gülen, 2012)

Makarios tüm uyarılara rağmen Anayasa değişikliği sevdasından vazgeçmiyordu ve EOKA'nın eliyle Kanlı Noel'e doğru gidilen bir süreçte Dışişleri Bakanı Erkin Eylül ayının başlarında Meclis'e ve Senato'ya hükümetin görüşlerini aktarıyordu. Kıbrıslı Rum yöneticilerinin on iki ay içinde, Anlaşmaları ve Anayasa'yı kötüleme kampanyası girişimlerinin durmadığını, yüz binden fazla soydaşının yaşadığı adada bir güvensizlik ve huzursuzluk havası yarattığını söylüyordu.

Rum yöneticilerinin Anayasa'nın temel hükümlerinin uygulanmasından kaçınmalarının doğuracağı tehlikeli sonuçlara ilgililerin dikkatini çektiklerini dile getiriyor ve Kıbrıslı Rum yöneticilerin, Anayasa ve antlaşmaları tek taraflı değiştirmeye yönelik hareketlerin her türlü hukuki dayanaktan yoksun ve daima başarısızlıkla sonuçlanmaya mahkum olduğuna vurgu yapıyordu. Ayrıca Rum idarecileri, bir takım iç politik nedenler ve bencil eğilimlerin egemenliği altında başvurdukları düşüncesini uyandıran tutumları bir an evvel terk ederek, adanın ekonomik ve sosyal alanda muhtaç bulunduğu gelişimi, Anayasa'nın emrettiği toplumlararası işbirliği yolu ile öngördüğü usul çerçevesinde gerçekleştirilmesine yönelmeleri konusunda uyarıyordu. (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 1963)

1963 yılında toplumlararası ilişkilerin gerginleşmesi ile birlikte Rumlar Londra'dan Türkiye ve Yunanistan'ın garantör devlet statüsünden çıkarılmasını talep etmiş ancak bu durumun özellikle Türkiye'yi hedef aldığını bilen İngilizler dengeleri bozmaktan ve Kıbrıs sorunu ile tek başlarına uğraşmak zorunda kalmaktan kaçınmışlardır. 30 Kasım 1963 tarihinde muhtemelen İngiliz Yüksek Komiseri Arthur Clark'dan aldığı cesaretle İngiliz hükümetinin de desteğini sağlayacağına inanan Makarios Anayasa'da değişiklik yapan 13 maddelik teklifi ilan etmiş ancak İngiltere'den ümit ettiği desteği bulamamıştır. Ortaya çıkan devlet krizini müteakip Aralık 1963'de toplumlararası çatışmalar patlak vermiştir. (Göktepe & Bilgiç, 2014)

Simerini gazetesinde “Yunan Bayrağı Üzerine Yaptığım Yemine Sadığım” başlığı altında; “Kıbrıs’ın bağımsızlığı için mücadele eden ve bu uğurda hayatlarını veren Yunanlılara karşı ödevlerimiz vardır. Bunlar mezarlarında, ‘vatanı gelecek nesillere aldığımızdan daha küçük teslim etmeyin diye haykırıyor.’ Vatanı aldığımızdan daha küçük olarak gelecek nesillere teslim etmeyeceğimize dair Yunan bayrağı üzerine yaptığımız yemine son nefesimize kadar sadık kalacağız.” İfadeleri 1963 Kanlı Noel olaylarından yirmi sene sonra bile Rum yönetimi başkanlığına seçildikten sonra, Yunanistan’a yaptığı ilk gezide basın toplantısında Klarides yukarıda ki sözleri sarf ediyordu. (İsmail, 1993)

Bu açıklamadan yirmi sene önce de Rum liderliğinin emel ve amaçları yüz yıllardır aynıydı. Akritas Planı diye bilinen, yani Kıbrıs ile Yunanistan’ı birleştirmek, yani Enosisi gerçekleştirmek üzere, belirlenmiş metotlar doğrultusunda Kıbrıs Cumhuriyetini yıkmayı amaçlayan bir plan olarak hazırlanmıştır. Makarios ve Rum liderliği, Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası’nın Türklere hak tanıyan ve çoğunluk egemenliği karşısında denge kuran kısımlarını, Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti’ne gölge düşürür gerekçesi ile uygulamaya sokmadı. Bir yandan dünyaya bu Anayasanın işlemeyeceği iddiasını öne sürerken, diğer yandan gerektiği gün uygulamaya koymak üzere, ada Türklerini topyekûn yok etmeyi amaçlayan bir planı gizli hazırlamaya başladılar.

Bu plan, ilk kez 21 Nisan 1966 tarihli Rum Patris gazetesinde ifşa edilmiştir. “Türk’ü İmha Planı” Akritas Planıydı. Rum halkını, Kıbrıs Türk Toplumuna karşı silahlandıran ve bu korkunç planda görev alan Rum liderleri 7 Şubat 1967 tarihli Patris gazetesinde görevleri ve isimleri ile şöyle yayınlanıyordu: Başkan: Polikarpos Yorgacis, Başkan Vekili: Çalışma Bakanı Thassos Papadopoulos, Kurmay: Milletvekili Nikos Koçis, Kurmay Daireleri Müdürü: Temsilciler Meclisi Başkanı Glafkos Kleridis.

Enosis’e ulaşmak için hazırlanmış bir strateji olan ve ada Türklerini 24 saat içinde yok etmeyi amaçlayan bu plan, ayrıca şu hedefleri öngörmekte idi:

“Türklere haklarını vermemek, İdari baskılarla, Kıbrıs Türk toplumunu huzursuz etmek, Dış dünya ile ilişkilerde Kıbrıs Türk yetkililerinin temaslarını engellemek, Sürekli olarak Türkiye’yi Kıbrıs’a saldırıya hazır bir ülke olarak suçlamak, Asıl davanın Enosis olduğunu perdeleyen propaganda faaliyetlerine hız vermek. Yürürlükteki propaganda da gerekçe olarak Türklerin silahlandığını, adayı taksim için harekete geçtiklerini öne sürmüşlerdir.

Ayrıca dış dünyada Kıbrıs probleminin çözümlenmediği ve yeniden gözden geçirilmesi gerektiği yanlış kanısını yaratmaya çalışmışlardır. Türk toplumunu içten parçalamak, Türk toplumunun sıkıntılarını ve bunalımlarını Türkü Türk’e düşürmek amacıyla kullanmak, Türkiye ile olan bağları

zayıflatmak için önlemler almak, Türk toplumunun ekonomik sıkıntılarını artırmak, Ekonomik ve sosyal gelişmeyi önlemek için baskı yöntemleri uygulamak, Tedhiş ve baskı yolu ile Türkleri bezdirip Kıbrıs'tan uzaklaştırmak, Türklerin elinden toprağını satın alarak Türkü Kıbrıs'a bağlayan değerleri ortadan kaldırmak, Toplumun zayıf bir anında ya da bölündüğü gün Enosise sıçramak". 1963 Aralık olayları ile Rumlar planı uygulamaya koymayı denemişlerse de, uygulama Türk toplumunun kahramanca direnişi karşısında yarıda bırakılmak zorunda kalmıştır. (Denktaş, 1993)

Harry Scoot Gibbons'un da deyişiyile 'Noel savaşı başlamış oldu'. Ancak bu bir savaş değildi. Çoğunluğun vahşi bir saldırısıydı ve daha sonra ağır silahlı Rum toplumunun silahsız az sayıda ki Türk topluma karşı giriştiği saldırıydı. İmha planı bu saldırılarla başlamıştı. (Gibbons, 2003)

Ankara öfkeli, Makarios'un niyetinin bu kadar açıklık kazandığı ve adada artık çatışmaya neden olduğu bir süreçte, İngiltere'nin bir garantör olarak halen net bir tavır ortaya koymaması, Ankara'da endişe ve öfke yaratıyordu. (Gazioğlu, 2003) 24 Aralık 1963 günü Lefkoşa'da Kıbrıs Türklerine yönelik Rum saldırıları sonucunda 24 Türk'ün ölmesi ve 40 Türk'ün de yaralanması üzerine, 1959 Antlaşmaları kapsamında adada bulunan 650 kişilik Türk askeri birliği karargâhından çıkararak Lefkoşa'nın Türk kesimini olan Gönyeli-Lefkoşa hattını koruma altına almıştır. Olaylarla ilgili olarak, Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin, 24 Aralık 1963'te TBMM'de yaptığı konuşmada, Kıbrıslı Türklere karşı girişilen şiddet eylemlerinin, hukuki alanda başarı elde edemeyeceklerini anlayan Kıbrıs Rumlarının işi fiili tecavüze dökerek Kıbrıs Türklerini ve Türkiye'yi tahrik etmek amacına yönelik olduğunu açıklamıştır. Diğer taraftan, Türkiye, 23 Aralık 1963 tarihinde kendisi gibi "garantör devlet" olan İngiltere ve Yunanistan nezdinde girişimlerde bulunarak, adadaki Rum saldırılarının durdurulması için bütün imkânların kullanılarak ortak bir girişimin başlatılmasını istemiştir. Türkiye'nin çağrısı üzerine "garantör devletler" Aralık 1963'te taraflar arasında ateşkes ilanı çağrısında bulunarak; mevcut olayları doğrudan sorunların çözülmesinde müştereken yardımda bulunmayı teklif etmiştir. (Şener, 2013)

Adadaki çatışmaları durdurmaya yönelik bu girişimlerden beklenen sonuç elde edilememesi karşısında, Başbakan İsmet İnönü 24 Aralık 1963'te, aralarında Dışişleri Bakanı, Genel Kurmay Başkanı ve bazı askeri ve sivil yetkililer ile yaptığı toplantı gerçekleştirdi. Türk savaş uçaklarının Kıbrıs üzerinden uyarı amaçlı alçak uçuş yapmaları kararı alındı. Rum saldırılarının sona ermemesi durumunda havadan bombardımanın yapılmasına da karar vermiştir. Ayrıca, toplantıda alınan diğer bir karar gereğince, İngiltere ve Yunanistan'a birer nota gönderilerek, adada ki İngiliz ve Yunan birliklerinin Türk birlikleriyle beraber çatışan tarafların arasına girmeleri istenerek, çatışmaların sona ermemesi durumunda Türkiye'nin tek taraflı olarak adaya müdahale edebileceği bildirilmiştir. Bu

amaçla askeri hazırlıklara başlanarak, İstanbul'da ki donanma Mersin'e gitmek üzere harekete geçirilirken, Orta Anadolu'daki askeri birlikler Yunanistan sınırına doğru kaydırılmaya başlanmıştır. (Şener, 2013)

Türkiye'nin bu tutumu ve 25 Aralık'ta Türk savaş uçaklarının ada üzerindeki ihtar uçuşları etkisini göstererek, 25/26 Aralık gecesi Lefkoşa'da ki İngiltere Yüksek Komiseri ile Türkiye ve Yunanistan'ın büyükelçileri, Garanti Antlaşması gereğince ilgili üç "garantör devletin" adadaki düzenin yeniden tesis edilmesi noktasında müdahaleye hazır olduklarını Kıbrıs hükümetine bildirmişlerdir. Bu bildiri temelinde üç devletin askeri kuvvetlerinin, adada ki düzeni yeniden tesis edebilmesi ve sorumluluğu kendi üzerlerine alabilmesi için gerekli olan temas ve çalışmalar da bir plan dâhilinde oluşturularak Makarios'a sunulmuştur. Makarios'un planı kabul etmesiyle birlikte adada üç devletin askeri kuvvetlerinden oluşan "müşterek müdahale gücü", (Barışı Koruma Gücü) 27 Aralık'tan itibaren görev yapmaya başlamıştır. Barışı Koruma Gücü, 30 Aralık'ta Lefkoşa'da ki çarpışmaları durdurmak üzere iki taraf arasına girerek Türk ve Rum bölgelerini ayıran ve "Yeşil Hat"(GreenLine) olarak adlandırılan güvenlik şeridine konuşlandırmıştır.

Üç devletin müşterek müdahale gücünün adada konuşlanması çatışmaların şiddetini azaltmakla birlikte çatışmaların sürmesini sonlandıramamıştır. Böylelikle, Aralık 1963'te başlayan ve farklı ivmelerle 1964 yazında doruğa tırmanacak olan Kıbrıs Krizi'nin birinci evresi bu şekilde tamamlanmış oluyordu. (Şener, 2013)

İngiliz Oyunu

Bu ortamda İngiltere, dönemin Milletler Topluluğu Başkanı Sandys kanalıyla çeşitli çözüm önerileri üzerinde çalışılmasını sağlamış ve Ocak 1964'te Londra'nın tüm taraflarının katılımıyla bir konferans düzenlemiştir. Ancak görüşmelerin sonuçsuz kalması İngiltere'nin belirsiz bir süre daha barış gücünün her türlü yükünü taşımak zorunda kalacağı anlamına geliyordu. Zaten ekonomik sorunlarla boğuşan İngiltere bu gücün mali, askeri ve siyasi yükünü tek başına taşıyabilecek durumda değildi. Ayrıca tarafsız görünmeye özen gösteren İngilizler toplumlararası çatışmanın ortasında kalınca iki tarafın birden tepkisini çekmişti. Bu durum İngiliz çıkarlarını doğrudan etkileyebilirdi. Türklerden taraf göründükleri takdirde üslerin güvenliği ve hatta varlığı tehlikeye girebilecek, Rumların çıkarlarına uygun hareket ettikleri düşünülürse Türkiye üzerindeki uçuş hakları tehlikeye düşecek veya Kıbrıs'taki üsleri kaybettikleri takdirde Türkiye'dekilerden faydalanma ihtimali ortadan kalkacaktı.(Göktepe & Bilgiç, 2014)

Bunun üzerine İngiltere sorumluluğu başka güçlerle paylaşma yoluna gitti. ABD'den yardım talep etti ve Türkleri müdahale fikrinden vazgeçirmelerini istedi. Bunu yaparken de, İngilizler, bazı

gözlemcilere göre, siyasi ve mali yükü taşıyamayacaklarını itiraf etmek yerine, ABD'yi işin içine çekebilmek için NATO'daki bölünme tehlikesini abartmıştır. Londra ve Washington Kıbrıs'a bir NATO gücü gönderme seçeneğini Makarios'a kabul ettiremeyince, Amerikalılar kendilerinin yer almayacağı üç garantör devletten kurulu bir güç teşkil edilmesini önermiş ama İngilizler yukarıda açıklanan sebeplerden ötürü bu teklifi reddetmişlerdir. Nihayetinde Mart 1964'de Birleşmiş Milletler Barış Gücü (UNFICYP) oluşturulmuştur. Ancak saldırıların kesilmemesi Türkiye'yi adaya müdahale seçeneğini değerlendirmeye zorlamış, buna karşılık ABD "*Johnson Mektubu*" marifetiyle müdahaleyi engellemiştir. (Göktepe & Bilgiç, 2014)

SONUÇ

Sonuç olarak İngiliz yönetimi, İngiliz egemenliğini sürekli kılabilme için her türlü toplumsal karışıklıktan yararlanmayı neredeyse ilk edinmiştir. İngiliz yönetimi, bir yandan adanın iki toplumu arasındaki karışıklık unsurlarını öne çıkartıp bundan yararlanmak isterken, öte yandan da iki toplumun ayrı ayrı kendi içlerindeki toplumsal karışıklıklardan yararlanmayı denemiştir. İngilizler kendi varlıklarına karşıt akımlara set çekebilmek için, bir yandan Türk toplumunun gelenekçi kesimini kullanmaya çalışırken, öte yandan da Rum toplumuna yön veren toplumsal güçleri rakip güçlerle dengelemek istemişlerdir. İngiliz yönetimi, Rum toplumun yön veren Kilise ile aracı-tefecî tüccar ve küçük burjuva profesyonel (öğretmen, avukat, vb.) kesimlerin iktisadi güçlerini geriletmeyi düşünmüş ve bunun için önlemler almıştır. (Gürel, 1984-1985)

Aynı zamanda Kıbrıs İngiltere'nin bölgedeki son siperi durumuna gelince, yani İngiltere Kıbrıs dışında Orta Doğu'daki varlığını yitirince, İngiltere açısından Kıbrıs'ın değeri, öncesiyle kıyaslanamayacak kadar artmıştır. 1956 Süveyş bozgunu ile birlikte, İngiltere'yi yönetenler, artık bölgede ABD'den bağımsız olarak kendi politikalarını yürütemeyeceklerinin bilincine varmışlardır. İşte bundan sonra 1957 yılından başlayarak, İngiltere'nin Kıbrıs politikasında iki temel değişiklik yaptığı görülür. İngiltere artık Kıbrıs'ı yalnız kendi bölgesel çıkarları için kullanmakta direnemeyeceğini anlayarak, adanın ortak NATO amaçları doğrultusunda müttefiklerinin kullanımına açılmasını kabul ettiğini, ikinci olarak da, İngiliz çıkarları, adanın bütününün İngiliz egemenliği altında kalmasını gerektirir savını bırakarak, adanın egemenliğinden vazgeçip üsle yönetebileceğini açıklamıştır. (Gürel, 1984-1985)

Türkiye açısından ise gelişmeler öncelikle Kıbrıs Adasını Enosis sevdaları doğrultusunda yıllar boyunca kan gölüne çeviren Yunan destekli Rum EOKA tedhiş örgütü ve destekçileri ile mücadele ederek geçirmiştir. Aralık 1963 tarihinde adada yaşayan bütün Kıbrıs Türklerini topyekûn ortadan kaldırarak Kıbrıs'ı bir Yunan adası haline getirmek için hareket geçen Rumların planları 21 Aralık 422

1963 günü başlayan ve Kıbrıs yakın tarihinde Kanlı Noel olarak geçen süreçte bütün çıplaklığıyla ortaya çıkar. 1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin de filem ortadan kalktığı bu tarihten sonra adada artık hiçbir şey eskisi gibi olmaz ve istikrar ve güvem ortamından yoksun ada Rum saldırıları sonrasında hiç huzur bulamaz. (Keser, 2011)

1964'den 1974'e kadar bütün dünyanın gözü önünde, Kıbrıs Türklerine karşı Rum saldırıları belirli aralıklarla devam eder. Türkiye'nin bütün uyarılarına başta Yunanistan ve Rum liderliği olmak üzere, İngiltere ve ABD adeta kulaklarını tıkamışlardır. Ayrıca ne zaman Türkiye müdahale kararı alsa çeşitli nedenlerle Türkiye'nin önü kesilmeye çalışılmıştır. Ancak 15 Temmuz 1974 tarihinde Yunan cuntası, EOKA mensubu Nikos Sampson önderliğinde adada ihtilal yapması ve Makarios'u devirmesinin ardından, Türkiye garantörlük haklarına dayanarak, Kıbrıs'a müdahale kararı almış ve 20 Temmuz 1974 sabahı adaya askeri çıkarma gerçekleştirmiştir. Önce, Kıbrıs Türk Federe Devleti kurulmuş, ardından da Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ilan edilmiştir. Böylelikle Kıbrıs Türkleri yıllardan beri bekledikleri, huzur ve barış ortamına kavuşmuşlardır.

KAYNAKÇA

Denktaş, R. R. (1993). *O Günler, Kıbrıs Rumunun Gerçek Niyetlerinin Belgesi Akritas Planı*, TBMM Kütüphanesi.

Demir, N.(2005). Avrupa Birliği Türkiye İlişkilerinde Kıbrıs Sorunu, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 15, Sayı 1, Elazığ, ss. 347-367.

Gazioğlu, A. C.(1878-1960). *İngiliz İdaresinde Kıbrıs I (1878-1960) Statü ve Anayasa Meselesi*, Ekim Basımevi, İstanbul, Eylül.

Gazioğlu, A, C.(2003). Kıbrıs'ta Cumhuriyet Yılları ve Ortaklığının Sonu 1960-1964, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi (CYREP), Ankara.

Gibbons, H. S. (2003). *The Genocide Files, 2nd. Edition*, Near East Publishing, Lefkoşa, October.

Göktepe, C. & Tuğba, Ü. B. (2014). İngiliz Güvenlik ve Dış Politikasında Kıbrıs (1945-1974), *Bilig*, K1ş, Sayı 68, ss. 141-168.

Gülen, A. (2012). İnönü Hükümetlerinin Kıbrıs Politikası (1961-1965), *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 50, Güz, ss. 389-428.

Gürel, Ş. S.(1984-1985). *Kıbrıs Tarihi (1878-1960)*, Kolonyalizm, Ulusçuluk ve Uluslararası Politika, Cilt 2, Kaynak Yay., Ankara.

İsmail, S. (1993). *İtirafılar*, Dokuz Eylül Üniversitesi Kütüphanesi.

Keser, U. (2011). 21 Aralık 1963 Kanlı Noel Kumsal Faciası ve Bugüne Yansımaları, *ÇTTAD*, XI/23,

Güz, ss.93-121.

Kızılyürek, N. (2011). *Milliyetçilik Kışkacında Kıbrıs*, 4. Baskı, İletişim Yay., İstanbul.

Levent, Z. (2012). *Kıbrıs Sorunu Ekseninde Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri*, Ufuk Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Yüksek Lisans Tezi.

Sakin, S. (2014). Kıbrıs'ın Geleceği Konusunda Menderes-Boyd Görüşmeleri, *TurkishStudies-International PeriodicalForTheLanguages, LiteratureandHistory of TurkishorTurkic*, Volume 9/1, Winter, Ankara, ss. 461-483.

Savrun, E. (2018). 1960 ve 1974 Yılları Arasında Türkiye ve İngiltere'nin Karşılaştırmalı Kıbrıs Politikaları, Hipokrat Yay., Ankara.

Şener, B. (2013). "1963-1964 Kıbrıs Krizi: Türk Dış Politikası Tarihinde Askeri, Siyasal ve Hukuksal Boyutlarıyla Bir Zorlayıcı Diplomasi Uygulaması", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı 205, Ağustos, ss. 1-34.

Yüksel, D. Y. (2009). "Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi (1914-1958)", *ÇTTAD*, VIII/18-19, (Bahar-Güz), ss.161-184.

Meclis Tutanakları

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 14, Toplantı 2, 104. Birleşim, 3.9.1963.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 20, Toplantı 2, 128. Birleşim, 2.9.1963.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre XI, Cilt 7, İçtima 2, 48. İntikat, 28.2.1959.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre XI, Cilt 7, İçtima 2, 49. İntikat, 2.3.1959.

